

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

פרשת ויקהל

שנת תשע"ב

א. כלי יקר.

פרק לה' פסוק ג':

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַכֶּלִי מִשְׁבְּחֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. הוֹצִיא הַבְּעֵרָה מִן הַקֶּלֶל, או כְּרִי לְהַתִּיר הַבְּעֵרָה בַּמִּקְדָּשׁ, וְלוֹמַר דוֹקָא בְּכֹל מִשְׁבְּחֵיכֶם לֹא תִבְעְרוּ, אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ מִתֵּר לְהַבְעִיר (שבת כ.). או כְּרִי שְׁלֹא נֹאמַר, כִּשְׁם שְׁאִסֵּר לָנוּ כֹּל מְלֹאכֶת הַבַּיִת שְׁלָנוּ גַם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ כֵּן מֵה שְׁמִתָּר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מִתֵּר גַּם בְּבֵית, קֵא מִשְׁמַע לָן "לֹא תִבְעְרוּ", כִּנְה אֵב עַל כֹּל הַמְּלֹאכֹת שֶׁל מִשְׁכָּן, אֲף עַל פִּי שְׁמִתָּרִים שֵׁם, מְכַל מְקוֹם הֵם אֲסוּרִים "בְּכֹל מִשְׁבְּחֵיכֶם".

וַיִּבְרָא צֵד הַרְמֵי יְרֵמו כָּאן אֶל הַעֲנֵשׁ שֶׁל מְחַלְלֵי שַׁבָּת, כְּדֹאִיתָא פְּרָק "כֹּל כְּתוּבִי", אָמַר רַב: אֵין דְּלִקְהָ מְצוּיָה אֶלָּא בְּמְקוֹם חֲלוּל שַׁבָּת, שְׁנֹאמַר: "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" וְגו' "וְהִצַּתִּי אֶשׁ בְּשַׁעְרֶיהָ וְאָכְלָה אֲרָמְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא תִכְבְּהָ" (ירמיה יז, כז), אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרַי יִצְחָק, בְּשַׁעֲרָה שְׁאִין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין לְכַבּוֹתָהּ (שבת קיט.), פֶּרֶשׁ רַש"י: הֵינּוּ בְּשַׁבָּת. וְזֵהוּ שְׁאִמַר כָּאן: "כֹּל הַעֲשֵׂה בּו מְלֹאכָה יוֹמָת", וְאָמַר: "לֹא תִבְעְרוּ אֶשׁ", לֹא תִגְרְמוּ לָכֶם עַל יְדֵי שְׁלֹא תִשְׁמְרוּ אֶת הַשַּׁבָּת כְּרֵאוּי שְׁתִּבְעַר הָאֵשׁ "בְּכֹל מִשְׁבְּחֵיכֶם", בְּבֵתִים סְפוּנִים שְׁלָכֶם, "בְּיוֹם הַשַּׁבָּת", בְּשַׁעֲרָה שְׁאִין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין לְכַבּוֹתָהּ.

אבות

1. מה הפציה עם האסטרטגיה אורח ה"הו"א המצרה מן הכלל?
2. מה היה מותר לצוות במקדש אסור היה לצוות מכל מקום אחר?
3. קטע השני פרשנו קופץ כאן רמז, מהו, ואף מה ירמז?

* * *

ב. האברבנאל.

פרק לה' פסוקים כ', כא':

השאלה החמישית בכפל והיתור שיראה בזכרון מלאכת המשכן. כי הנה תמצא שזכרה התורה חמש פעמים, פעם בכלל ופעם בפרט, מלאכת המשכן וכליו. והקשה הדבר יותר בדברי משה בסדר הזה, שאמר לישראל: "וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו את כל אשר צוה יי", את המשכן את אהלו" וכו', וזכרה שם כל הדברים שצוה ה' לעשותם (לה, י"ט). ואחר כך זכר העשייה בפרט כל דבר ודבר בפני עצמו (לו, ח - לח, כ). והיה מספיק שיאמר הכתוב: ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל את כל המלאכה אשר צוה ה' אותי, וכן: ויעשו כל חכם לב כאשר צוה ה' את משה כן עשו, ומה צורך לפרט הדברים פעם אחר פעם.

כ-א והנה ישראל בשומעם דברי משה שמחו כשמחת בקציר, והלכו אל אהליהם מבלי איחור ועכוב כלל הביאו את תרומת ה' למלאכת המשכן. ולפי שהיתה הנדבה אם מהמתנות ואם מהאומנים שיעשו במלאכה, לכן אמר על שניהם. אם על החכמים: "ויבואו כל איש אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה" א. רוצה לומר, שלא היה בהם מי שלמד המלאכות ההמה ממלמדו בהרגל, אלא מי שמצא בטבעו שהוא ידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבא לפני משה ולומר לו אני אעשה כך וכך ממה שדברת. ואמנם כנגד המתנדבים בעם אמר: "וכל אשר נדבה רוחו אותו הביאו את תרומת יי".

אלות

1. התוכל להסביר ולהרחיב את האלתו?
2. מה פירושי: "ומהו פשחת בקציר"?
3. שני סוגי נדבה מונה פרשנו, מה הם?
4. אינה פצלי מקצוע היו כאן לדעתו?

* * *

ג. תוספת ברכה.
פרק לו' פסוק ח':

ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן.
מעשה חשב עשה אותם (ל"ו ח')

פתח ברבים, ויעשו, וסיים ביחיד, עשה. אך הבאור הוא, כי כידוע, בכל תוצאת מלאכה כבירה יתחלקו האומנים לשתי מדרגות. המדרגה הראשונה תעודתה רק לציין ולתאר את דמות המלאכה, תכונתה וסדרה, אבל הם בעצמם לא יעשו בעצם המלאכה, והם אנשים חכמים ומלומדים ויודעים דרכי הבני' וסדריה, והמדרגה השני' — הם פועלים פשוטים העושים רק עפי' ההוראה והסדור של העובדים ממדרגה ראשונה. ותכונת עבודתם שלהם היא מעין תכונת עבודת מכונה שתוציא רק את ההוראות מהשולטים על המכונה. ותכונת פועלים משתי המדרגות האלה היו גם במלאכת המשכן. וזהו מרומז בלשון הפסוק הזה, ויעשו כל חכם לב אשר בעושי המלאכה את המשכן מעשה חשב עשה — החכם לב, כלומר, המעשים שדרוש לחשב עליהם, איך ומה, ודרוש לזה חכמה ובינה, עשה כל חכם לב.

אלות

1. פרשנו מסביר קושי סגנון, היש לך תשובה פשוטה אחרת?
2. מי הם שני הסוגים בין הצופים ומה ההבדל הצקרוני ביניהם?
3. איך הוא מסביר "מעשה חשב" ומה דעת פרשנים אחרים קצין לה?

* * *

ד. תוספת ברכה.
פרק לו' פסוק ז':

והמלאכה היתה דים לכל המלאכה (ל"ו ז')

הנה בא בפסוק זה שם אחד תכופי "מלאכה" משתי הוראות, כי הראשון "והמלאכה" מורה על כל החפצים והכלים וכל הדברים השייכים להמלאכה, וכמו בשמואל א' (ט"ו ט') וכל המלאכה נמבזה אותה החרימו, וזה מוסב על כל החפצים הנמבזים. והשם השני (לכל המלאכה) מורה על העלילת והפעולה הכללית מכל הענין, את כל מעשה הבנין (אונטערנאהמע).

וזה מקדמה בלתי רגיל במקרא, ומצינו כהאי גונא בפרשה ראה (ט"ז ג') לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות, כי "עליו" הראשון ענינו כמו "עמו" (כמו על ראשו ועל כרעיו פ' בא, י"ב), שפירושו "עם" ראשו ו"עם" כרעיו). והכוונה מן לא תאכל עליו חמץ, שלא תאכל חמץ עם הקרבת פסח, ו"עליו" השני מורה כמו "בעבורו" או "בגללו", בסבתו, כמו בפרשה וירא הנך מה על האשה אשר לקחת, כלומר, בגלל האשה, וכן כאן שבעת ימים תאכל עליו מצות, בסבתו, בסבת ענין הפסח, כמבואר בפרשה בא.

וכן מצינו כהאי גונא בשמואל א' (א' כ"ד) והנער נער, הראשון מלשון ילדות, והשני מענין חיווק וגבורה, כמו בירמיה (נ"א ל"ח) נערו כגורי אריות, שאנו בקול חזק ובמהירות וחריצות, ובאיוב (ל"ח י"ג) לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה, ועוד כהנה.

ויקהל

וגם אפשר לפרש תכונת השם והמלאכה (היתה דים). שהוא מענין רכוש והון, וכמו לרגל המלאכה אשר לפני (פ' וישלח, ל"ג י"ד), שפירושו לרגל רכוש, ובדעה"ב (י"ז י"ג) ומלאכה רבה היה לו בערי יהודה, ובפרשה משפטים (כ"ב ז') אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, שהכונה ברכוש רעהו, וכאן תהיה הכונה והמלאכה היתה דים, ההון והרכוש הנאסף.

והמלאכה היתה דים לכל המלאכה והותר (ל"ו ז') הלשון „והותר“ אין מוכרת, דאחרי שהי' די מאי נ"מ אם נותר או לא. אך הוא בא משום כי הנותר הוא בחינה לזה שהי' די, יען כי בלא נותר אין ניכר אם הי' די.

אלוה

1. לכאורה צוסק פרשנו בדבריו כאן בהסבר לשוני אך יחד עם זה מצאה רציון צמוק יותר מהו?
2. התוכל למצוא מה ההבדל בין חכמים לבין פסולת בדיונים שונים ולהלכה?
3. פרשנו מכנים כאן צנין "רכוש והון", איך זה מסתדר עם "מלאכה"?
4. פרוש מצנין נותן פרשנו לצורך לכתוב "והותר", התוכל להסביר ולהרחיב?

* * *

ה. תורת משה - האלשיך הקדוש.

פרק לח' פסוקים כב'-כג'.

יידוע מה שאמרו

ז"ל (שמות רכה נא ד) שהוא עדות לישראל שויתר להם על עון העגל. ועל דרך הפשט יאמר כי הנה מקום לומר כי הלא אם היה חלילה חפץ לשלוח יד היה יכול, כי היה מקום לתלות החסרון. והוא כי דרך הזהב והכסף אשר יעשה מהם כלים לחסר ממשקלם בהתכה ובשיפה וכיוצא, וכן בתכלת ובארגמן כשיורי פתילים וכיוצא, ויכולים האומנים לשלוח יד הרבה ויתלו בחסרון הנהוג, ואם כן במה יודע איה כי האמת אתו. לזה אמר אלה פקודי המישכן באמת. ומי מעיד שכן הוא שהאמת אתו בחשבונו, לזה אמר מושכן העדות, כי המשכן עצמו נותן עדות בדבר במה שאין צריך לומר שלא היה חסר כי אם מעט מהנהוג לחסר, כי גם לא חסר אפילו כמלא נימא. כי הנה כל אשר אמר שהיה סך הזהב והכסף ושאר דברים הניתנים לעשות מלאכה, הסך והמשקל ההוא היה המשקל והשיעור הנמצא אחר כך שלא חסר כלום. וזהו אשר פוקד על פי משה עבודת הלויים, כי השיעור אשר פקד שקבל היה הנמצא אחרי שהיה עבודת משה הלויים לא פחות ולא יותר. ואין ספק כי אלהים עשה זה למען יכירו וידעו כי האמת אתו. מה שאין כן אם היה משקל הכלים חסר כמנהג, כי ימצאו פתחון פה לומר לא החסיר כל כך והוא שלח יד.

ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה. ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש (לח כב"ג).

ושמא תאמר מה יועיל כל החשבון שיתן משה אחר שיצא הכל מתחת ידו ונכנס ביד עושי המלאכה, ואולי אם יחסר היה מתחת ידם, לזה אמר ובצלאל כו'. והוא מה שאמרו ז"ל (שם) על פסוק ולא יחשבו את עושי המלאכה כי באמונה הם עושים, שאין לחשוד את עושי מלאכת שמים ליטול מהם חשבון, אך זה הוא כשהם שנים, ועל כן צוו חכמים שהקופה נגבית בשנים להסיר החשד. ובה נבא אל הענין שאמר כי בעושי המלאכה לא היה מקום חשד, כי בצלאל עשה ואתו אהליאב כו' הרי כאן שנים, ועל פיהם היתה כל המלאכה. ואם כן אין שם חשד. אך משה גם כי לא קם כמורה, אחד היה. וילמדנו דעת נעשה כמעשיו לתת חשבון ולחוש אף לכל ידברו ליצני הדור. עוד יתכן דרך אחרת לבא אל תירוץ שאר ההערות באשר נשים לב אל אומרו משכן שני פעמים ואל אומרו העדות, כי אין זה צודק רק בארון ולא במשכן.

נמצא כזה כי המשכן עצמו הוא כאילו מעיד שחשבונו אמת באשר לא חסרו משכן וכליו מאשר אמר.

ושמא תאמר איך יתכן שלא יחסר דבר והוא פלאי. לזה אמר ובצלאל וכו' עשה כי הוא אשר מלא אותו הוא יתברך רוח אלהים בחכמה וכו', הם השלשה דברים שבהם נברא העולם, וגם הוא האיש אשר עשה את כל אשר צוה ה'. כמו שאמרו ז"ל (ירושלמי פאה א א) אשר צוה משה לא נאמר אלא אשר צוה ה' אפילו דברים שלא אמרו לו רבו. ואם כן כדאי הוא ליעשות נס זה על ידו. וגם אתו אהליאב שגם הוא כיוצא בו כמעט.

או יאמר על דרך זה. בל יאמר איש אולי ידע משה משקל הכלים ועל פיהם נתן חשבון, לכך צדקו יחדו חשבונו ומשקלם. לזה אמר ובצלאל וכו' עשה ואשר היה אתו אהליאב וכו', כלומר כי משה לא היה אתו לדעת הוא משקל הכלים. אך אין זה כי אם שמה' יצא הדבר, לשידעו ישראל כי נאמן הוא משה אפילו אשר לא טוב דברו כי לא דבר רק הוא יהיה חשבונו צודק בעצם עם מה שאחר העשיה בלי פחת וייתור. אך הורה הוא יתברך כי כל דבריו האמת והצדק.

אלוה

1. בצטם מה האלה כאן ואינה מין אלה היא זו?
2. מאי אין לשון ולמה במשה י' eem כנה?
3. איך יכול היה צאל מלאכה ככל זאת לרמות קצת ומה בדיוק קרה כאן?
4. למה כתוב "משכן הצדות"?
5. מה הם הצדות הדבריות בהם נתפרק בצלאל ואיך זה שייך לכאן?
6. מה הרציון בכל זה?

* * *